

38

FRÓG

Kpt. br. panc. Gracjan Klaudiusz Fróg (1911-1951)

Komendant 3. Brygady Partyzanckiej Okręgu Wileńskiego A.K.

rob. lei
por. 124
II/2

Gracjan Klaudiusz Fróg ps. "Sulisław", "Góral", "Szczerbiec", "Zapora", "Mocarny", pochodził z rodziny włoskiej osiadłej od wieków w Polsce. Urodził się 8 grudnia 1911r. w m. Laskówka, woj. lwowskie (obecnie rzeszowskie) w rodzinie nauczycielskiej. Ojciec Stanisław był kierownikiem szkoły powszechnej, matka Bronisława z Pawłowskich-nauczycielką.

W 1930r. zdał egzamin maturalny w Tarnobrzegu i wstąpił do Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej, którą ukończył w 1933r., uzyskując stopień podporucznika i przydział do 2 Pułku Strzelców Podhalańskich w Sanoku (22 DPG), gdzie dowodził plutonem. Wolny od służby czas poświęcał swej pasji życiowej - motoryzacji, był najpierw posiadaczem motocykla, a następnie samochodu osobowego. W 1936r. awansowany na porucznika i skierowany do Centrum Wyszkożenia Broni Pancernych w Modlinie. Po kursie aplikacyjnym służył kolejno w 4 batalionie pancernym w Brześciu, w 7 bat. panc. w Grodnie, a od wiosny 1939r. w 33 dywizjonie pancernym w Wilnie. Tu wstąpił w związek małżeński z Janiną Szemiot-Połoczańską i fakt ten przesądził jego wojenne losy, wiążąc go z Wileńszczyzną.

Kampanię wrześniową odbył jako dowódca szwadronu techniczno-gospodarczego 33 dywizjonu pancernego (d-ca kpt. br. panc. Władysław Łubieński 1898-1965) Wileńskiej Brygady Kawalerii wchodzącej w skład Grupy Operacyjnej gen. Rudolfa Dreszera w Armii "Prusy". 19 września, po bitwie pod Tomaszowem Lubelskim, dostaje się do niewoli niemieckiej. Ucieka z obozu przejściowego w Krakowie 17 października i przedostaje się do Przemyśla. Aresztowany przez władze sowieckie przebywa w więzieniu w Przemyśle, skąd udaje mu się zbiec 3 listopada i po różnych przygodach dotrzeć do Wilna.

Od listopada 1939 r. działa w "Kole Pancerniaków" - tajnej organizacji wojskowej o nazwie "Koła Pułkowe" dowodzonej przez ppłk. Adama Obtulowicza z 1 pp Legionów. 19 marca 1941 r. aresztowany przez NKWD i osadzony w więzieniu w Wilnie. 23 czerwca 1941 r. uwolniony przez polskich kolejarzy, którzy wykorzystując zamieszanie spowodowane ucieczką władz sowieckich i nieuwagą konwojentów-enkawudzistów, odczepili od ostatniego transportu kilka wagonów z tyłu pociągu. Uratowano w ten sposób kilkuset więźniów przed wywózką w głąb ZSRR, a wśród nich wielu oficerów, m. in. mjr. dypl. Mieczysława Potockiego, późniejszego dowódcę 2 Zgrupowania Okręgu Wileńskiego AK i por. Stefana Czernika - szefa Łączności Komendy Okręgu.

W okresie okupacji niemieckiej rozpoczął dodatkową działalność konspiracyjną w rejonie 2 "Śródmieście" dzielnicy "B" garnizonu miasta Wilna, pełniąc prawdopodobnie funkcję dowódcy kompanii.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

Posiadając wybitne zdolności manualne prowadzi oficjalnie warsztat naprawy maszyn do szycia, będący zarazem jednym z wielu punktów kontaktowych wileńskiej konspiracji Akowskiej. Tu poznaje Komendanta Okręgu ppłk-gen. Aleksandra Krzyżanowskiego ps.m.in. "Wilk", nie wiedząc jednak o pełnionej przez niego funkcji.

W wyniku wyspy latem 1943 r. ukrywa się wraz z najbliższymi współpracownikami, a we wrześniu tego roku organizuje z polecenia Komendy Okręgu 20-osobowy oddział partyzancki AK, działający w okolicy Sużan, ok. 40 km na północny wschód od Wilna. Początkowo nosi pseudonim "Góral", a następnie "Szczerbiec" w oddziale, a "Zapora" na zewnątrz. W październiku przeprowadził pierwszą akcję zbrojną na posterunek policji w okolicy Sużan. Był to chrzest bojowy i pierwszy ranny w oddziale.

Partyzanci, w zdecydowanej większości młodzi chłopcy po maturze, bytują w doskonale wykonanej i zamaskowanej ziemiance leśnej, szkoląc się pod nadzorem "Górala" w żołnierskim rzemiośle, by w przyszłości objąć dowództwa drużyn i plutonów.

Gdy stan oddziału wzrasta do 40 osób i dochodzi wiadomość o rozbrojeniu przez partyzantów sowieckich stałej bazy i żołnierzy oddziału AK "Kmicica" (por. Antoni Burzyński) i zamordowaniu ok. 80 polskich partyzantów nad jeziorem Narocz, "Góral" podejmuje decyzję przejścia do działań ruchomych. W pierwszych dniach listopada ^{następuje wymarsz} w kierunku na południe od Wilna, w rejon Turgiel. Na trasie przemarszu rozbija posterunek policji i areszt w Wornianach, uwalniając więźniów, w tym kilkunastu Żydów, stacza potyczki i organizuje zasadzki na drogach komunikacyjnych nieprzyjaciela, zdobywając broń i amunicję. W trakcie mszy polowej zorganizowanej w lesie w okolicy Wornian w dniu święta Niepodległości 11 listopada informuje podległych partyzantów o zmianie pseudonimu z "Górala" na "Szczerbiec".

Od 27 grudnia 1943r. do końca lutego 1944r. współdziała z oddziałem dowodzonym przez por. cc "Tońko" (Adam Boryczka) późniejszą 6. Brygadą. Wspólnie likwidują posterunki policji w Turgielach (28.12.1943), Rudominie (17.01.1944) i Polanach (21.01.1944). 8 stycznia oddziały stoczyły zwycięski bój z obławą nieprzyjaciela pod wsią Mikuliszki, w wyniku której poległo 26 policjantów litewskich, 5 podoficerów żandarmerii oraz dowódca ekspedycji por. żand. Gregor Schnabel. Zdobyto wiele broni i wyposażenia wojskowego przy stratach własnych 5 poległych, w tym zastępca "Tońka" - por. cc "Szczepcio" (Piotr Motylewicz) i 12 rannych, w tym 6 ciężko.

W tym czasie, przy stanie ok 100 partyzantów, oddział ~~mi~~nowany zostaje 3 Brygadą Partyzancką.

6 lutego 1944r., we wsi Wasiowce, oba oddziały wizytuje Komendant Okręgu ppłk "Wilk", ma miejsce uroczysta przysięga nowoprzybyłych

The first part of the report deals with the general situation in the country. It is noted that the economy is still in a state of stagnation and that the government has failed to implement the necessary reforms. The second part of the report discusses the political situation and the role of the opposition. It is stated that the opposition is growing in strength and that the government is losing its support. The third part of the report deals with the social and economic conditions of the population. It is noted that the living standards are low and that there is widespread poverty. The fourth part of the report discusses the foreign relations of the country. It is stated that the country is seeking closer ties with the West and is trying to improve its international image. The fifth part of the report deals with the military situation. It is noted that the military is still a powerful force in the country and that it is being reformed. The sixth part of the report discusses the role of the media and the public opinion. It is stated that the media is becoming more independent and that the public is becoming more aware of its rights and responsibilities. The seventh part of the report deals with the environmental situation. It is noted that the environment is being degraded and that the government is taking steps to protect it. The eighth part of the report discusses the role of the judiciary and the legal system. It is stated that the judiciary is still weak and that the legal system is not functioning properly. The ninth part of the report deals with the role of the education system. It is noted that the education system is still in need of reform and that the government is trying to improve it. The tenth part of the report discusses the role of the health system. It is stated that the health system is still in a state of stagnation and that the government is trying to improve it. The eleventh part of the report deals with the role of the culture and the arts. It is noted that the culture and the arts are still in need of support and that the government is trying to improve it. The twelfth part of the report discusses the role of the sports and recreation. It is stated that the sports and recreation are still in need of development and that the government is trying to improve it. The thirteenth part of the report deals with the role of the science and technology. It is noted that the science and technology are still in need of investment and that the government is trying to improve it. The fourteenth part of the report discusses the role of the information and communication. It is stated that the information and communication are still in need of development and that the government is trying to improve it. The fifteenth part of the report deals with the role of the energy and power. It is noted that the energy and power are still in need of investment and that the government is trying to improve it. The sixteenth part of the report discusses the role of the transportation and infrastructure. It is stated that the transportation and infrastructure are still in need of development and that the government is trying to improve it. The seventeenth part of the report deals with the role of the housing and urban development. It is noted that the housing and urban development are still in need of investment and that the government is trying to improve it. The eighteenth part of the report discusses the role of the social services and welfare. It is stated that the social services and welfare are still in need of development and that the government is trying to improve it. The nineteenth part of the report deals with the role of the labor and employment. It is noted that the labor and employment are still in need of development and that the government is trying to improve it. The twentieth part of the report discusses the role of the environment and natural resources. It is stated that the environment and natural resources are still in need of protection and that the government is trying to improve it. The twenty-first part of the report deals with the role of the culture and heritage. It is noted that the culture and heritage are still in need of support and that the government is trying to improve it. The twenty-second part of the report discusses the role of the sports and recreation. It is stated that the sports and recreation are still in need of development and that the government is trying to improve it. The twenty-third part of the report deals with the role of the science and technology. It is noted that the science and technology are still in need of investment and that the government is trying to improve it. The twenty-fourth part of the report discusses the role of the information and communication. It is stated that the information and communication are still in need of development and that the government is trying to improve it. The twenty-fifth part of the report deals with the role of the energy and power. It is noted that the energy and power are still in need of investment and that the government is trying to improve it. The twenty-sixth part of the report discusses the role of the transportation and infrastructure. It is stated that the transportation and infrastructure are still in need of development and that the government is trying to improve it. The twenty-seventh part of the report deals with the role of the housing and urban development. It is noted that the housing and urban development are still in need of investment and that the government is trying to improve it. The twenty-eighth part of the report discusses the role of the social services and welfare. It is stated that the social services and welfare are still in need of development and that the government is trying to improve it. The twenty-ninth part of the report deals with the role of the labor and employment. It is noted that the labor and employment are still in need of development and that the government is trying to improve it. The thirtieth part of the report discusses the role of the environment and natural resources. It is stated that the environment and natural resources are still in need of protection and that the government is trying to improve it.

ochotników.

W marcu, pod osobistym dowództwem "Szczerbca", likwidowane są posterunki policji i mniejsze garnizony m.in. w Grauzyszkach, Wojdatach, Białej Wace oraz administracja okupanta na terenie operacyjnym brygady. W nocy z 29 na 30 marca dochodzi do jednej z głośniejszych akcji oddziału "Szczerbca". Przy stracie jednego poległego i kilku rannych brygada opanowuje miasto powiatowe Nowe Troki, zdobywając liczną broń (m.in. 3 cekaemy i granatnik), kilkadziesiąt furmanek żywności i wyposażenia wojskowego oraz parę milionów marek z banku powiatowego.

We wszystkich opanowywanych miejscowościach niszczone są dokumentacja Arbeitsamtu i spisy kontygentowe.

W dniach 9 i 10 kwietnia, przy stanie oddziału ok. 250 żołnierzy, ponownie wizytuje 3 Brygadę Komendant Okręgu "Wilk", dekorując "Szczerbca" Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami oraz sześciu partyzantów Krzami Walecznych. W kwietniu i maju przeprowadzane są zasadzki i napady ogniowe na szosach lidzkiej i oszmiańskiej, owocujące zdobyczną bronią i samochodami oraz akcje zdobywania samochodów w Wilnie, dostarczanych następnie do brygady.

W nocy z 13 na 14 maja ma miejsce jedna z najtrudniejszych i najkrwawszych akcji brygady - bitwa pod Murowaną Oszmianką. 5 plutonów szturmowych, ubezpieczonych przez pluton cekaemów, pluton szkolny i 2 plutony kawalerii, uderza z marszu na silnie umocnioną dwie kompanie 301 batalionu nieprzyjaciela liczące ok. 400 żołnierzy litewskich z korpusu gen. Plechawiciusa. Przy współudziale 8 i 12 Brygady, po trzygodzinnym boju, miejscowość zostaje zdobyta. W walce ginie 11 partyzantów, w tym 10 z 3 Brygady, a wśród kilkunastu rannych jest i komendant "Szczerbiec". Nieprzyjaciel traci kilkadziesiąciu poległych, do niewoli trafia ok. 250 jeńców. W trakcie akcji drugiemu rzutowi brygady towarzyszy Komendant Okręgu oraz dowódca 1 Zgrupowania mjr dypl. "Pohorecki" (Antoni Olechnowicz). W tym samym czasie 13 Brygada przy współdziałaniu 9 Brygady likwiduje trzecią kompanię 301 Batalionu w sąsiedniej miejscowości Tołminowo. Obie te akcje kładą kres działalności litewskiego korpusu policyjnego, którego kompanie i bataliony już wcześniej doznały porażek z rąk polskich partyzantów, m.in. kompania 310 batalionu w walce z 3 Brygadą pod miejscowością Pawłowo 9 dni wcześniej t.j. 4 maja.

W połowie maja wydzielono ze szwadronu kawalerii 3 Brygady załazek Oddziału Rozpoznawczego Komendy Okręgu, przyszłej bezpośredniej osłony wychodzącego w pole Dowództwa Oddziałów Armii Krajowej Okręgu Wileńskiego i Nowogródzkiego.

Maj i czerwiec to okres dynamicznego wzrostu stanu liczebnego brygady. 29 czerwca w spotkaniowym boju w miejscowości Rudomino ginie w walce z 1 plutonem kompanii szturmowej 16 lotników niemieckich, bez

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

strat własnych. Zdobyto kolejny samochód, trzy elkaemy oraz peemy.

Do operacji "Ostra Brama" 3 Brygada wchodzi stanem ok. 750 dobrze wyszkolonych, uzbrojonych i umundurowanych żołnierzy. W składzie 1 Zgrupowania uderza na Wilno 7 lipca przed świtem z kierunku wschodniego. W intensywnym ogniu z ziemi i powietrza plutony dwóch kompanii, pod osobistym dowództwem "Szczerbca", wdzierają się i utrzymują pozycje w umocnionym rejonie nieprzyjaciela na przedmieściu Wilna Belmont. Po południu i w dniu następnym brygada współdziała z nadchodzącymi jednostkami Armii Czerwonej. W walkach tych brygada ponosi ciężkie straty, ginie 53 żołnierzy, wielu jest ciężko i lekko rannych,

Za wzorowe dowodzenie i nieustępliwość w boju "Szczerbiec" zostaje awansowany do stopnia kapitana i odznaczony Krzyżem Srebrnym Virtuti Militari przez Komendanta "Wilka".

"Biuletyn Nadzwyczajny" nr 4 Dowództwa Okręgów Wileńskiego i Nowogródzkiego z 14 lipca 1944r., w artykule zatytułowanym "Trzecia Brygada Armii Krajowej w akcji" pisze m.in.: (...) "Trzecia Brygada AK (...) ta, która walczyła do końca, ta, która się nie ugięła, pozostaje w zdobytym przez siebie terenie. Okupiła go krwią 30 (błąd, poległo 53-ZK) poległych i czterdziestu kilku rannych (...) Dzień 12 lipca. Leśne wzgórze w Kolonii. Dowódca Okręgów Wilk dokonuje przeglądu Brygady... Kompanie zaginają skrzydła. Dalekie tło widoku stanowią dymy płonącego Wilna i sterczące z nich wieże kościołów miasta, które jest "wierne i święte". Komendant przemawia do żołnierzy. Mówi im o znaczeniu stoczonyj walki. Opisuje przebieg działań całości sił, a wspominając o męstwie trzeciej Brygady, raz do niej, a drugi raz do komendanta kpt. Szczerbca kieruje zwrot: nie mam słów uznania. A po tym stwierdza, że całe wojsko, cała Armia Krajowa Okr. Wil. i Now. nie usłuchała niczyich podszeptów, nigdzie nie odeszła, została na ziemi, która jest naszą ojcowizną i gdzie jest wszystko, co nam najdroższe. (...) Los nasz będzie taki sam, jaki czeka całą Rzeczpospolitą. Armii sowieckiej zaproponowano lojalną współpracę. Decyzje zapadną wkrótce. W każdej jednak sytuacji żołnierza obowiązuje jedno: zwarte, posłuszne trwanie przy sztandarze, na którym od wieków wypisano słowa: Bóg, Honor i Ojczyzna...".

W uzgodnionym z dowództwem 3 Frontu Białoruskiego Armii Czerwonej powołaniu dywizji AK (a następnie korpusu) "Szczerbiec" przewidywany był na dowódcę batalionu pancernego. Do tego jednak nie doszło.

W dramatycznym dniu 17 lipca następuje podstępne rozbrojenie i "internowanie" części kadry Okręgu, kilkunastu oficerów, w tym "Szczerbca", a w dniach następnych połowy z 15 tysięcy żołnierzy obu Okręgów.

"Szczerbiec" jest więziony w Wilnie do 1 września 1944r. Od 11 września "internowany" w obozach w Riazaniu i Diagilewie. Tu wykonał własnoręcznie w drzewie 44 bierki szachowe z wyrzeźbionymi na nich

[The page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is arranged in approximately 25 horizontal lines across the page.]

ok. 200 pseudonomami, miejscowościami i datami ważniejszych akcji. Z obozu w Diagilewie ucieka w marcu 1946r. wraz z rtm. Janem Mickuną i por. Leonardem Stacewiczem. Była to jedna z nielicznych udanych i najgłośniejsza ucieczka z tego obozu. Dociefa do Wilna, a następnie pod zmienionym nazwiskiem Czesław Leśniewski "repatriuje" do Łodzi, gdzie przebywa żona z kilkuletnim synem. Pracuje tu jako technik.

Aresztowany 10 lipca 1948r. w Łodzi pod fałszywym zarzutem działalności w "Mobilizacyjnym Ośrodku Wileńskiego Okręgu AK" (MOWOAK), pozostającym pod dowództwem ppłk dypl. Antoniego Olechnowicza. Gdy w trakcie brutalnego śledztwa nie załamuje się i nie przyznaje do takiej działalności, akt oskarżenia przedstawia mu najpierw absurdalny zarzut współpracy z Niemcami w zwalczaniu partyzantki radzieckiej na Wileńszczyźnie, zamordowanie dowódcy partyzantki sowieckiej ps. "Czarny Wron" (!-ZK) itp, a następnie udział w "...nielegalnym związku MOWOAK usiłującym usunąć przemocą organa władzy zwierzchniej narodu..." (cytat z wyroku) oraz posługiwanie się podrobionym świadectwem tożsamości. Za wyżej wymienione "przestępstwa" Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie w składzie: przewodniczący-mjr Zbigniew Furtak, ławnik-strz. Stanisław Osak i ławnik-strz. Michał Rudomino, pod nieobecność prokuratora wojskowego, wydał 13 listopada 1950 r. wyrok "W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej" skazujący oskarżonego Gracjana Fróga na karę śmierci z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych.

Zeznań świadków obrony, m.in. lekarza oddziału por. Lecha Iwanowskiego, jako byłych podwładnych oskarżonego, nie wzięto pod uwagę. Prokurator Milewski sprzeciwił się sporządzeniu wniosku przeciwko ułaskawieniu uważając, że wyrok jest niesprawiedliwy i nie powinien być wykonany, jednakże na polecenie naczelnego prokuratora wojskowego Zarakowskiego wniosek taki sponządzono określając oskarżonego mianem "zbrodniarza wojennego". Wyrok został zatwierdzony 31.01.1951 r. przez Najwyższy Sąd Wojskowy i wykonany przez zastrzelenie 11.05.1951 r. w Centralnym Więzieniu Warszawa 1 na Mokotowie. Miejsce pochówku do dzisiaj nieznane. W postępowaniu rehabilitacyjnym uniewinniony wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Warszawie 17 stycznia 1959r.

W "Notatce w sprawie Gracjana Fróga" sporządzonej 4 stycznia 1960r. przez wiceprokuratora Generalnej Prokuratury Marię Tuszyńską, stwierdza się m.in. "...że Gracjan Fróg (...) jako dowódca 3 Brygady Wileńskiej AK (...) nie popełnił żadnego z zarzucanych mu czynów..." i dalej "...że obciążające Gracjana Fróga zeznania składane przez b.członków AK Wileńskiego przebywających wówczas także w więzieniu na Mokotowie i znajdujących się pod zarzutami popełnienia zbrodni podobnych do Fróga-obecnie nieżyjących wobec wykonania kar śmierci orzeczonych względem nich-zostały wymuszone drogą stosowania wobec tych ludzi

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

niedozwolonych metod przymusu-co doprowadziło do ich załamania(...) Świadkowie zeznali o stosowaniu takich metod także i względem Gracjana Fróga, który jednak nie załamał się i czując się niewinny nie wierzył ani w możliwość wyroku skazującego, ani nawet po orzeczeniu kary śmierci-w możliwość jej wykonania...".

Minister obrony narodowej odznaczył go pośmiertnie w 1974r. Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari i Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami (nadanymi w 1944r. przez Komendanta Okręgu Wileńskiego i Nowogródzkiego AK gen."Wilka") oraz Krzyżem Walecznych.

Symboliczny grób kpt.Gracjana Fróga "Szczerbca" znajduje się na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach, kwatery C-116.

Świadectwem walk 3 Brygady, która przeprowadziła około 60 akcji zbrojnych, kosztem 109 poległych i zaginionych żołnierzy, są cmentarze w Mikulizkach, Kolonii Wileńskiej i na Rossie w Wilnie (obok mauzoleum "Matka i serce syna") oraz epitafium w Bazylice Mariackiej w Gdańsku, gdzie corocznie, w pierwszą niedzielę listopada, odprawiane jest nabożeństwo żałobne w intencji poległych, zaginionych i zmarłych żołnierzy Armii Krajowej Okręgu Wileńskiego.

Zarówno symboliczny grób "Szczerbca", jak i epitafium w Gdańsku ufundowane zostały przez towarzyszy broni-żołnierzy 3 Brygady.

Z.Kłosiński, Przed 40 rocznicą śmierci kpt.Gracjana Fróga "Szczerbca", "Polska Zbrojna", 1991, nr 85

Z.Kłosiński, 3 Wileńska, Białystok 1995.

Zygmunt Kłosiński
"Huzar" "Dan"

... of the ...
- ...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...